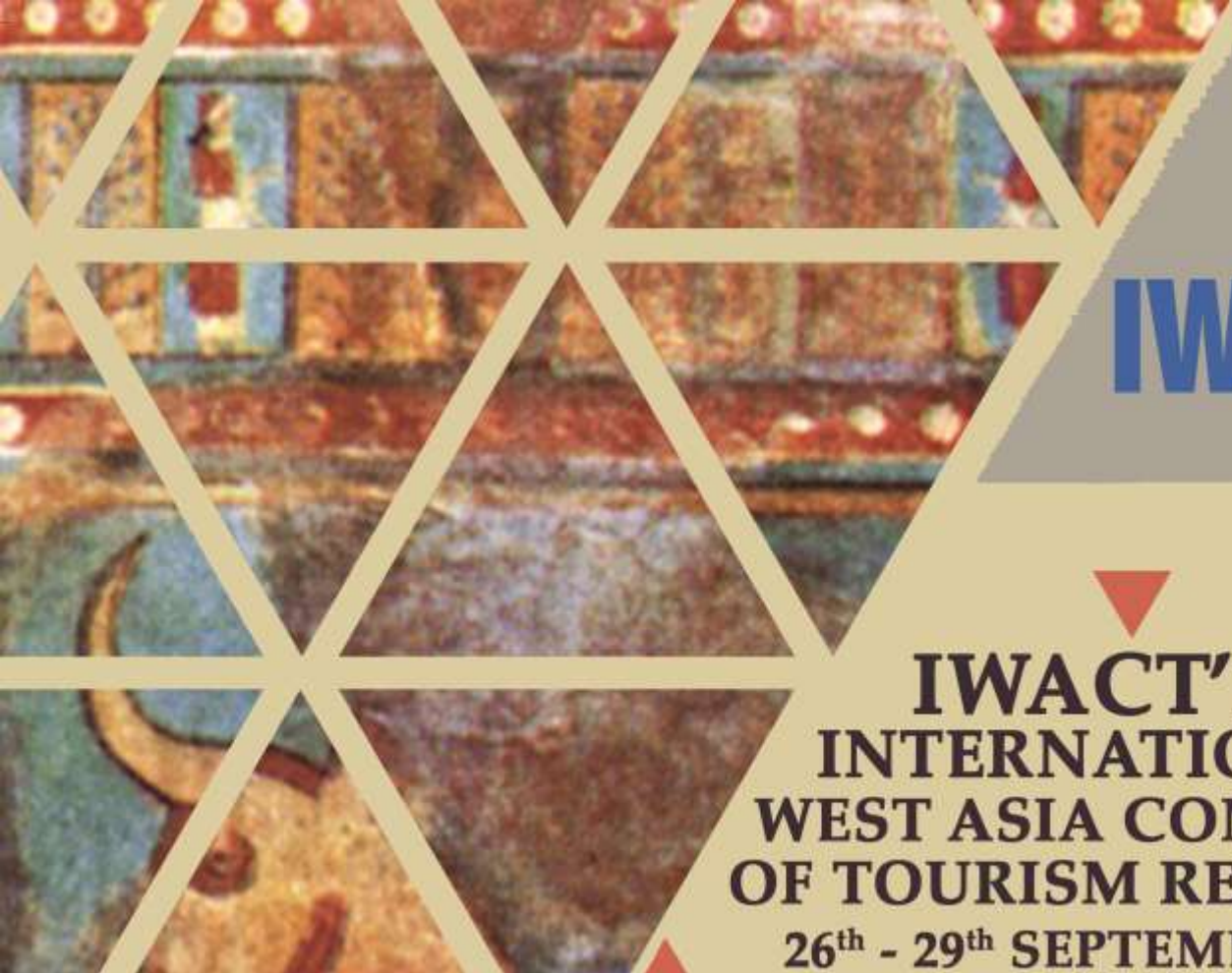

IWACT

IWACT'19
INTERNATIONAL WEST ASIA CONGRESS OF TOURISM RESEARCH

26th - 29th SEPTEMBER 2019

VAN - TURKEY

THE CONGRESS BOOK OF PROCEEDINGS

EDITORS

Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Sedat ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Hacer ARSLAN KALAY
Dr. Öğr. Üyesi Songül ÖZER

ISBN: 978-605-7691-34-7

International West Asia Congress of Tourism Research

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ
YÜKSEKOKULU 2009

IWACT'19
INTERNATIONAL WEST ASIA CONGRESS OF TOURISM RESEARCH
26th - 29th SEPTEMBER 2019
VAN - TURKEY

THE CONGRESS BOOK OF PROCEEDINGS

Baskı Yılı: Aralık, 2019
ISBN:978-605-7691-34-7
Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
Çanakkale - Türkiye
Tel: 0531 988 97 66

Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu
Van - Türkiye
Tel: +90 432 225 16 21 Fax: +90 432 25 16 20
e-mail: info@iwact.org web: www.iwact.org

INTERNATIONAL WEST ASIA CONGRESS OF TOURISM (IWACT'19) THE BOOK OF PROCEEDİNGS

Editors

Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU
Dr.Öğr.Üyesi Sedat ŞAHİN
Dr.Öğr.Üyesi Hacer ARSLAN KALAY
Dr.Öğr.Üyesi Songül ÖZER

Cover Page Design

Dr. Öğr. Üyesi Sedat ŞAHİN

Baskı Yılı: Aralık 2019
ISBN: 978-605-7691-34-7
Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
Çanakkale, Türkiye
Tel: 0531 988 97 66

Bu Kongre Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Tarafından STD-2019-8474 No'lu Proje Kapsamında Desteklenmiştir.

2019

CONTENTS

CONGRESS COMMITTEE İİ

SCIENTIFIC COMMITTEE İV

CONSTRUCTIVE ECOTOURISM: ENVIRONMENTAL VOLUNTEERING, CITIZEN SCIENCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT 1
PROFFESSOR MARTIN HAIGH

TURİZMDE MİMARİ YAPI POTANSİYELLERİNİN İNCELENMESİ: ADANA İLİ ÖRNEĞİ 23
Arş. Gör. Buse AÇIK ETİKE

"KREATİF KENT VAN" KURGUSU İÇERİSİNDE KREATİF TURİZM UYGULAMALARI VE VAN KENT MERKEZİ İÇİN YAPILABİLECEK AKTİVİTELER 34
Prof. Dr. Süleyman TOY - Gizem BEYHAN

ANALYSIS OF MAJOR TOURIST ATTRACTIONS SHAPING THE SOFIA CITY IMAGE AS A TOURIST DESTINATION 42
Prof. Sonia Mileva

BALIKESİR ATATÜRK PARKI PEYZAJ MİMARLIĞI PLANLAMA VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 53
Doç. Dr. Alper SAĞLIK - Prof. Dr. Abdullah KELKİT - Süheyla Gizem PIRNAR - Arş. Gör. Merve TEMİZ Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK

BAŞKALE KÖYLERİ KONUTLARININ KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 66
Rabia BOZMAÇ - Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK

BATI AKDENİZ BÖLGESİNDE EKOTURİZM VE YEREL ÜRÜN İLİŞKİSİ 87
Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU - Avşin AYHAN KAYA

BİST'DE YER ALAN TURİZM İŞLETMELERİNİN FİNANSAL PERFORMANSLARININ ENTROPİ TABANLI CP YÖNTEMİ İLE BELİRLENMESİ 100
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan KARAKAŞ - Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZTEL

BOX-JENKİNS MODELİ İLE TÜRK TURİZM SEKTÖRÜNDE TALEP TAHMİNİ 110
Dr. Öğretim Üyesi Şekip YAZGAN - Doç. Dr. Ömer YALÇINKAYA

BRAND LOVE: EXPLORING CONSUMER-BRAND RELATIONSHIP IN RAINY DAYS 116
Lecturer Dr.Hidayet KIŞLALI

COĞRAFİ İŞARETLİ ÜRÜNLER AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN GASTRONOMİ HARİTASI 125
Prof. Dr. Şaban ESEN - Gülbin Hilal TİTİZ

COĞRAFİ İŞARET TESCİLİNDE İPİN UCU KAÇTI MI? 133
Prof.Dr. Şaban ESEN - Gülbin Hilal TİTİZ

ÇAVUŞTEPE URARTU KALESİ'NİN VAN TURİZMİNE KATKILARI 142
Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU

DAVRANIŞSAL İKTİSAT BAĞLAMINDA TURİSTLERİN TÜKETİM TERCİHLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA 150
Ayşe AKBOZ - Doç. Dr. Meryem SAMIRKAŞ KOMŞU

DESTİNASYON YÖNETİM ÖRGÜTÜ ÖRNEĞİ OLARAK GİRESUN İL TURİZM KOORDİNASYON KURULU 160
Dr. Öğr. Üyesi Bayram KANCA - Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş ERTAŞ

DEVELOPMENT OF INCLUSIVE TOURISM IN UKRAINE 168
Bielousova N.V. - Lyubitseva O.O. - Skorostetska O.O.

E-GİRİŞİMCİLİK VE SANAL ORGANİZASYONLAR: AIRBNB ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 181
Arş. Gör. Dr. Ece DOĞANTAN - Mehmet Ali DALĞIN

EĞİTİM ETKİNLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNDE YATIRIMIN GETİRİSİNİN HESAPLAMASI 188
Burcu YÜCESAN - Prof. Dr. Muhsin HALİS

ELAZIĞ İLİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİNİN 194
Zeki GÜRBÜZ - Doç. Dr. Ceyhun Can ÖZCAN

ENVANTER YÖNETİMİNİN ORGANİZASYON ETKİNLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BİR CATERING İŞLETMESİ ÖRNEĞİ 213
Fathi Lekhdhuri Mansour ALBENDAG - Doç. Dr. Mine HALİS - Prof. Dr. Muhsin HALİS

ERCİŞ İLÇESİNDE EKOTURİZM VE ÇEKİM KAYNAKLARININ DERECELENDİRİLMESİ 221
Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU

EVALUATION OF THE IMPORTANCE OF TURKISH COFFEE IN TURKISH GASTRONOMY AND IN CULTURAL SUSTAINABILITY 232
Assist. Prof. Gözde ÖZDEMİR

EXAMINATION OF SIDEWALK CAFES AS EXAMPLES OF PUBLIC SPACES IN ACCORDANCE WITH SPATIAL DESIGN PRINCIPLES: THE CASE OF TRABZON 249
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BOGENÇ - Doç. Dr. Banu BEKCİ

EXPLORING PERCEPTION OF PLACE, SATISFACTION AND INFORMATION SOURCES OF TRAVELLERS VISITING MONASTERY OF MOR HANANYO IN MARDIN 256
Dr. Öğr. Üyesi Faruk SEYITOĞLU - Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÇAKAR

GASTRONOMİ TURİZMİ VE COĞRAFİ İŞARET KAPSAMINDA DİYARBAKIR İLİNİN GASTRONOMİ POTANSİYELİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA **263**
Dr. Öğr. Üyesi Serap AKDU - Duygu KARAKAŞ

GÖRSEL MAĞARACILIK DENEYİMİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: KARACA MAĞARASI **276**
Dr. Öğr. Üyesi, Fazıl KAYA - Öğr. Gör. Serhat YOZCU - Doç Dr. Gürel ÇETİN

GÖRSEL VE DİJİTAL MEDYA FAKTÖRÜYLE DEĞİŞEN TURİST PROFİLİNİN SOSYAL VE FİZİKSEL ÇEVREYE ETKİSİ: İSTİKLAL CADDESİ ÖRNEĞİ **287**
Arş. Gör. Gökhan UŞMA - Dr. Öğr. Üyesi Selin YILDIZ

HOŞAP ÇAYI HAVZASI'NIN TURİZM KAYNAKLARI VE BU KAYNAKLARIN PLANLAMASINA YÖNELİK ÖNERİLER **296**
Mehmet BOZKOYUN - Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ

INTEREST: THE IMPORTANT FACTOR IN CAREER EDUCATION IN TOURISM **320**
Assist. Prof. Dr. Sohrab Abdi ZARRIN - Assoc. Prof. Abbas PANAHANDEH - Reza Jafari HARANDI

KAPARİNİN (KEBERE) YEMEKLERDE KULLANIMI **328**
Dr. Öğr. Üyesi Ali İzzet YILMAZ

KIRSAL TURİZMDE YEREL KAYNAKLARIN TURİZME KATKILARI: VAN GÜRPINAR ÖRNEĞİ **347**
Şevin BAYRAM - Prof. Dr. Şevket ALP - Dr. Öğr. Üyesi Hilmi Ekin OKTAY

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YENİLİK VE KALİTE GELİŞTİRME STRATEJİLERİ **358**
Prof. Dr. Çetin BEKTAŞ

KÜLTÜR, SANAT, EĞLENCE, DİNLENCE VE SPOR FAALİYETLERİ OLARAK REKREASYONUN GAYRİSAFİ YURTİÇİ HASILADAKİ YERİ **375**
Dr. Öğr. Üyesi Ümit GABERLİ

KÜLTÜREL MİRASIN TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE KATKISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: MUĞLA- KARABAĞLAR ÖRNEĞİ **386**
Prof. Dr. Hülya KOÇ - Prof. Dr. Hayat ZENGİN ÇELİK

MARDİN'E GELEN KÜLTÜR TURİSTİ PAZARININ PROFİLİ VE SEYAHAT ALIŞKANLIKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA **397**
Arş. Gör. A. Vahap ALTÜRK - Doç. Dr. Serhat HARMAN - Arş. Gör. Tuğba ARIK YÜKSEL

MİLLET BAHÇESİ KAVRAMI; KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ **407**
Doç. Dr. Alper SAĞLIK - Prof. Dr. Abdullah KELKİT - Arş. Gör. Merve TEMİZ - Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK
Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK

MİMARİ AÇIDAN ŞUAYB VE DARA ANTİK KENTLERİNİN KIRSAL VE KÜLTÜREL TURİZM ÖZELLİKLERİNİ ARAŞTIRMAK **417**
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK

MİSAFİR İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNDE KÜLTÜRLERARASI FARKLILIKLARI YÖNETMEK **439**
Dr. Öğr. Üyesi Gözdegül BAŞER

ORGANİK TARIM DESTEĞİNDE GASTRONOMİK YAKLAŞIMLAR **451**
Doç. Dr. Nurhan KESKİN

RECREATIONAL PLANNING RECOMMENDATIONS FOR CAMPUSES **457**
Doç. Dr. Banu BEKCİ - Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BOGENÇ

RUSYA-TÜRKİYE UÇAK KRİZİNİN ANTALYA HAVALİMANI ULAŞIMINA VE TURİZMİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (2015-2017) **466**
Prof. Dr. İhsan BULUT - Dr. Serdar CEYLAN - Turan Onur RECEPOĞLU - Uzman Berna ÖZOĞUL

SERİK İLÇESİNİN (ANTALYA) KIRSAL KONUT EKOLOJİSİ: TAŞ EVLER **480**
Prof. Dr. İhsan BULUT - Berna ÖZOĞUL - Arş. Gör. Şakir FURAL

SPATIAL DESIGN RECOMMENDATIONS FOR BATIPARK PROJECT OF RTE UNIVERSITY **496**
Doç. Dr. Banu BEKCİ - Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BOGENÇ

SAĞLIK TURİZMİNDE STRATEJİK YAKLAŞIMLAR; VAN İL BÜTÜNÜ İÇİN ÖNERİLER **501**
Prof. Dr. Süleyman TOY - Gizem BEYHAN

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİ: ERZURUM ÖRNEĞİ **509**
Dr. Öğr. Üyesi Uğur AKDU - Öznur TABU

SUSTAINABILITY IN HIGHLAND SETTLEMENTS: HIGLANDS OF KOZAN **521**
Assit. Prof. Dr. Mustafa KÖSE - Lecturer Dr. Hidayet KIŞLALI

SÜRDÜRÜLEBİLİR KIYI TURİZMİ VE REKREASYONEL KULLANIMDA PEYZAJ TASARIMI ÖNERİSİ: VAN GÖLÜ KIYISINDAN BİR ÖRNEK **533**
Betül YILMAZ - Dr. Öğr. Üyesi Feran AŞUR

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMDE TOPLUM TEMELLİ TURİZM UYGULAMALARININ ÖNEMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME **542**
Arş. Gör. Dr. Nurgül ÇALIŞKAN - Arş. Gör. Dr. Şule ARDIÇ YETİŞ - Öğr. Gör. Lutfullah Sadi TOPRAK

ŞEHRİN GÖZ ARDI EDİLEN YÜZÜNDE TURİZM **553**
Mehmet Sami ZÜMRÜT - Öğr. Gör. Ahmet BODAKÇI

THE IMPACT OF PROMOTING TOURIST DESTINATIONS AFTER EARTHQUAKE IN LOMBOK **573**
Lecturer Dr.Farid SAID - Lecturer Dr. Hamsu HANAFİ - Lecturer Surayyal HİZMİ - Lecturer Zulkifli HARAHAP

THE PROS AND CONS OF DIGITAL MARKETING STRATEGIES: APPLICATIONS FROM THE HOTEL INDUSTRY **585**
Dr. Öğr. Üyesi Gözdegül BAŞER

TOOLS TO CHOOSE PERSONS FOR TOURISM JOBS **603**
Assist. Prof. Dr. Sohrab Abdi ZARRIN

TÖRENSEL YEMEKLERİN GASTRONOMİK COĞRAFİ İŞARETLİ ÜRÜNLER OLARAK KULLANIMI: İSKİLİP DOLMASI ÖRNEĞİ **611**
Dr. Öğr. Üyesi Salih Zeki ŞAHİN

TURİST PROFİLİNİN DEĞİŞİMİNDE GÖRSEL VE DİJİTAL MEDYA FAKTÖRÜ: İSTANBUL ÖRNEĞİ **629**
Arş. Gör. Gökhan UŞMA

TURİSTİK HEDİYELİK EŞYA SATICILARININ ETİK ALGILAMALARI **639**
Dr. Öğr. Üyesi Gürkan ALAGÖZ - Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜNEŞ - Öğr. Gör. Burak BAŞAR

TURİSTİK KONAKLAMADA ALTERNATİF BİR YÖNTEM-EV PANSİYONCULUĞU VE GELENEKSEL ARTVİN EVLERİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ **649**
Doç. Dr. Fatih ORHAN - Prof. Dr. Serhat ZAMAN - Doç. Dr. Ahmet ÇAVUŞ

TURİSTİK ÜRÜN OLMA YOLUNDA GELENEKSEL VAN OTLU PEYNİRİ VE KIRSAL KADININ ROLÜ **660**
Özlem DEMİRHAN - Dr.Öğr. Üyesi Emine CİHANGİR - Dr.Öğr. Üyesi Mehmet ŞEREMET

TURİZM SEKTÖRÜNDE KRİZ YÖNETİMİ **676**
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan CESUR

TURİZM SEKTÖRÜNDE SÖZSÜZ İLETİŞİMİ OKUMANIN ÖNEMİ; TURİZM ÇALIŞANLARI VE TURİSTLER ARASINDAKİ SÖZSÜZ İLETİŞİM BOYUTU **683**
Dr. Öğr. Üyesi Gözde ÖZDEMİR

TURİZM TESİSLERİNDE HİZMET KALİTESİNİN ÖNEM PERFORMANS ANALİZİ İLE ÖLÇÜLMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Sevgi ÖZTÜRK - Arş. Gör. Öznur IŞINKARALAR

TÜRKİYE TURİZM GELİRLERİNİN YAKINSAMA ANALİZİ: FOURİER BİRİM KÖK TESTİNDEN KANITLAR **708**
Doç. Dr. Ömer YALÇINKAYA - Dr. Öğr. Üyesi Şekip YAZGAN

UNESCO DÜNYA MİRAS ALANI SAFRANBOLU'DA ERİŞİLEBİLİR TURİZM İÇİN ALTERNATİF ÇÖZÜM ÖNERİLERİ **714**
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BOGENÇ - Doç. Dr. Banu BEKCİ

VAN İLİ ÇOK YILLIK YEREL BİTKİ GEN KAYNAKLARININ GASTRONOMİK DEĞERİ **721**
Doç. Dr. Nurhan KESKİN - Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU

VAN İLİNDE ÖZEL SPOR SALONLARINDA SPOR YAPAN BİREYLERİN YAŞAM KALİTE DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI **727**
Öğr. Gör. Kemal SARGIN - Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERİŞ - Öğr. Gör. Serdar ŞAHİN - Rıdvan UZUN

VAN TARİHİ PEYNİRCİLER ÇARŞISININ TURİZM SEKTÖRÜ VE TURİZM GİRİŞİMCİLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ **743**
Dr.Öğr. Üyesi Emine CİHANGİR - Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR - Özlem DEMİRHAN - Dr.Öğr. Üyesi Mehmet ŞEREMET

VAN'IN ULUSLARARASI TURİZM PAZARI **756**
Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU - Cihat ŞİT

VERİ GÖRSELLEŞİTİRME ARACI TABLEAU İLE TURİZM VERİLERİ UYGULAMASI. 2003'TEN 2018' E TÜRKİYE 'YE GELEN TURİST PROFİLİNİN İNCELENMESİ **772**
Öğr. Gör. Serpil SEVİMLİ DENİZ

VERİ MADENCİLİĞİ ARAÇLARI KULLANILARAK TÜRKİYE'NİN TURİZM GELİRLERİNİN AYLARA GÖRE YAPAY SİNİR AĞLARI İLE TAHMİNLENMESİ **781**
Öğr. Gör. Serpil SEVİMLİ DENİZ

YİYECEK VE İÇECEK İŞLETMELERİNE YÖNELİK TRİPADVİSOR'DA YER ALAN YORUMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ: ADIYAMAN ÖRNEĞİ **788**
Dr. Öğr. Üyesi Reşat ARICA - Doç. Dr. Çiğdem SABBAĞ

YİYECEK-İÇECEK İŞLETMELERİNDE HİZMET ADALETİ: ŞIRNAK ÖRNEĞİ **801**
Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş ERTAŞ - Arş. Gör. Gökhan KADIRHAN

YÖRESEL ÜRÜN VE YEMEKLERİN TANITILMASI: SİİRT İLİ ÖRNEĞİ **809**
Öğr. Gör. Nalan ASLAN - Öğr. Gör. Fatma KOÇ

ZİYARETÇİLER İÇİN KENTSEL TURİZM KAVRAMININ ALGILANMASI **820**
Arş. Gör. Merve TEMİZ - Prof. Dr. Abdullah KELKİT - Prof. Dr. Alper SAĞLIK - Arş. Gör. Mehmet İlkan BAYRAK - Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK

ÇAVUŞTEPE URARTU KALESİ'NİN VAN TURİZMİNE KATKILARI

CONTRIBUTION OF ÇAVUŞTEPE URARTIAN FORTRESS TO VAN TOURISM

Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
rcavusoglu@yyu.edu.tr

ÖZET

Van Gölü havzasındaki zenginlikler turizmin çeşitlendirilmesine imkân sağlayacak özelliklere sahiptir. Bunların başında kültür turizmi ve doğa turizmi ilk iki sırayı oluşturmaktadır. Kültür turizmi için, tarihi eserler ve arkeolojik kazılarla ortaya çıkartılan taşınmaz kültür mirası önemlidir. Urartu Krallığı'na başkentlik yapmış olan Van Kalesi, taşınmaz kültür mirası açısından değerli kalıntıları barındırmaktadır. MÖ 9-7 yüzyıllar arasında kurulan Urartu Krallığı Van ve çevresi başta olmak üzere çok sayıda mimari kalıntılar bırakmıştır. Bunlardan bir tanesi de Van'ın 25 km. güneydoğusunda, Gürpınar İlçesi'nde, Van-Hakkâri karayolu üzerinde Çavuştepe mahallesinde yer alan Çavuştepe Kalesi'dir. Kale, MÖ 8. yüzyılın ortalarında Urartu Kralı II. Sarduri tarafından Sardurihinili (Sarduri'nin kenti) adı ile kurulmuştur. Çavuştepe Kalesi'ndeki ilk kazılar, Prof. Dr. Afif ERZEN başkanlığında 1961-1986 yılları arasında kesintisiz 25 yıl sürmüştür. İkinci dönem kazıları, Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU başkanlığında 2014 tarihinde başlamış ve halen devam etmektedir. Kale, bereketli Gürpınar Ovası'nın ortasında yükselen Bol Dağı'nın batı ucundaki iki tepe üzerine kurulmuştur. Yaklaşık 1 km uzunluğundaki kale, güçlü surlarla çevrilidir. Kale; "Yukarı Kale" ve "Aşağı Kale" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kalede saray bölümü, depo binaları, atölyeler, tapınaklar ile birçok yaşam alanı arkeolojik kazılarla ortaya çıkartılmıştır. Çavuştepe Kalesi'nde yapılan arkeolojik çalışmalarla kale, turizm acentalarının önemli uğrak noktalarından biri olmuştur. Bu durumun Van turizmine sunduğu katkı önemlidir.

***Anahtar Kelimeler**: Urartu Krallığı, Van, Çavuştepe Kalesi, Turizm*

ABSTRACT

The riches in the Lake Van basin have features that will enable the several of tourism. Cultural tourism and nature tourism are the first two in term of number of tourists. For cultural tourism, immovable cultural heritage uncovered with historical objects and archaeological excavations is important. Van Fortress, which was the capital of the Urartian Kingdom, contains valuable remains in terms of immovable cultural heritage. The Urartian Kingdom, founded between 9-7 centuries BC, has left many architectural remains, especially in Van and its environs. One of them is Çavuştepe Fortress, located in Çavuştepe District on the Van-Hakkari highway in Gürpınar District, 25 km southeast of Van. The fortress was built in the middle of the 8th century BC by King Urartu II. Sarduri by Sardurihinili (city of Sarduri). The first excavations at Çavuştepe Fortress Professor Dr Afif ERZEN under the presidency of 1961-1986 lasted 25 years without interruption. Excavations for the second period began in 2014 under the direction of Prof. Dr. Rafet CAVUSOGLU and are still ongoing.The fortress is built on two hills at the western end of Mount Bol, which rises in the middle of the fertile Gürpınar Plain. The Cavustepe Fortress consists of two sections: "Upper Fortress" and "Lower Fortress". In the Cavustepe Fortress, the palace section, storage areas,

public or ceremonial buildings, workshops, temples and many living areas have been uncovered by archaeological excavations. With the archaeological work carried out at Cavustepe Fortress, the fortress has become one of the important stops of tourism agencies. The contribution of this situation to Van tourism is important.
***Keywords**: Kingdom of Urartian, Van, Çavuştepe Fortress, Tourism*

1. GİRİŞ

Urartu Krallığı MÖ.9-7 yy arasında, başkenti Tuşpa (Van Kalesi) olmak üzere batıda Fırat nehri, doğuda Urmiye Gölü, güneyde Toros dağları, kuzeyde ise Sevan Gölü'ne kadar uzanan geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür (Salvini, 2006: 7; Salvini, 2011: 74).

Urartu Krallığı'nın önemli merkezlerinden biri olan Çavuştepe Kalesi, Van ilinin 23 km. güneydoğusunda, Gürpınar ilçesinin Çavuştepe mahallesinde yer alır. MÖ 8. yüzyılın ortalarında Urartu kralı II. Sarduri (MÖ 765-734) tarafından kurulan kale, 1961-1986 yılları arasında Prof. Dr. Afif Erzen başkanlığındaki bir ekip tarafından kazılmıştır (Erzen, 1978: 1-40). Erzen, Urartu Arkeolojisi açısından önemli olan bir kaleyi ortaya çıkarmasının yanı sıra, yayınlamış olduğu bilimsel makaleler ve kitaplar ile kalenin tanıtımına büyük katkılar sağlamıştır. Bu çalışmalar, Çavuştepe Kalesi'nin Turizme kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Kaledeki ikinci dönem kazıları ise, Prof. Dr. Rafet Çavuşoğlu başkanlığında 2014 yılında başlatılmış olup Erzen'in bırakmış olduğu yerden çalışmalar sürdürülmektedir. Kalede yapılan arkeolojik kazılar ile başta surlar olmak üzere birçok mekân ortaya çıkartılmıştır.
Doğudan ve batıdan kayaya oyulmuş iki hendekle korumaya alınan Çavuştepe Kalesi; "Yukarı Kale" ve "Aşağı Kale" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Şekil 1).

1. YUKARI KALE

"Yukarı Kale" olarak tanımlanan doğudaki bu ünite, Aşağı Kale'den 30 m. yüksekte kurulmuştur. Aşağı Kaleye kıyasla daha küçük bir alana inşa edilen kale, dikdörtgen planlı olup çevresi güçlü surlarla kuşatılmıştır (Şekil 2). Doğu tarafta yer alan Yukarı Kale'de Urartu baş tanrısı Haldi'ye adanmış kare planlı bir tapınak ile bununla ilişkili törensel mekânlar bulunmaktadır. Buradaki tapınağın, Aşağı Kale'deki İrmuşini tapınağının yazıtında sözü edilen Haldi tapınağı olduğu belirtilmiştir. Kare planlı tapınağının kutsal odası (cella) 4.50 m. x 4.50 m. boyutlarındadır (Erzen, 1978: 7, Sevin 2014: 228).

2. AŞAĞI KALE

Yaklaşık 430 x 70 m boyutlarında bir alanı kaplayan Aşağı Kale içinde kalenin asıl mimari birimleri bulunmaktadır. Aşağı Kale'nin çevresi bir sur sistemiyle çevrilidir. Şevli inşa edilen surlar boyunca sık aralıklarla yerleştirilen burçlar, destekleme sisteminin öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çavuştepe sur mimarisi, Urartu taş işçiliğinin hemen bütün özellik ve teknikleri konusunda bilgi vermektedir (Erzen, 1978: 8).

Aşağı Kale mimari üniteler bakımından başlıca dört bölüme ayrılmaktadır:

2.1. Uçkale

Kale girişinin batısında yükselen Uçkale, 27,5 x 17,3 m boyutlarında, dikdörtgen planlı bir bina olarak yükselmektedir. Özenle işlenmiş taş bloklarla inşa edilen ve yer yer 4,5 m yüksekliğe kadar günümüze ulaşan taş temel, binanın özel bir önem taşıdığına işaret etmektedir. Uçkale'nin asıl işlevi bilinmemekle birlikte kazılar sonucu tüm detaylarıyla ortaya çıkarılan zemin katın bir devlet deposu olduğu düşünülmektedir (Erzen, 1973: 67). Binanın

özel taş yapısı nedeniyle dinsel bir yapı olabileceği yönünde fikirler ileri sürülmüştür (Tarhan, 2004: 118-119). Uçkale'nin doğusunda dikdörtgen planlı çeşitli boyutlarda mimari mekanlar bulunmaktadır (Şekil 3).

2. 2. Depo Binaları

Uçkale'nin batısında, Çavuştepe Kalesi'nin aynı zamanda büyük bir ekonomik merkez olduğunu belgeleyen depo binaları ortaya çıkarılmıştır. Başlangıçta taştan kaideler üzerinde duran direkler tarafından taşınan 23,5 x 16 m boyutlarındaki bina, M.Ö. 7 yüzyıldaki tadilat sırasında, 1,5 m kalınlığında bir duvarla 23,5 x 7 m boyutlarında iki bölmeye ayrılmıştır (Şekil 4). Her bölmede karın hizasına kadar toprağa gömülü, toplamda 116 adet büyük erzak küpü yer almaktadır. Büyüklüğü ve kapasitesi bakımından bu bina kalenin ana ambarı niteliğindedir. Bir diğer depo yapısı ise İrmuşini Tapınağı'nın güneyinde yer alır. Bu depo binası daha küçük boyutludur ve bunun tapınağın özel ambarı olduğu anlaşılmaktadır (Erzen, 1978: 11).

2.3. İrmuşini Tapınağı

Aşağı Kale'nin ortasındaki geniş alanda tapınak alanı ve bunun batısında İrmuşini Tapınağı yer almaktadır (Şekil 5). Kare biçimli tapınak binası, köşeleri çıkıntılı ve tek odalıdır. Doğuya bakan tapınak girişinin güney köşesinde yer alan bir tapınak yazıtından Çavuştepe Kalesi'nin II. Sarduri tarafından inşa edildiği, adının *"Sardurihinili"* olduğu ve tapınağın da tanrı İrmuşini'ye adandığı anlaşılmaktadır (Payne, 2007: 253-254.)

Tapınağın önünde, zemini düzgün yassı taşlarla döşeli bir avlu yer almaktadır. Avlunun doğusunda beyaz badanalı kerpiç sekiler, dikdörtgen şekilde kurban masası ve kuzeyde yuvarlak bir taş sunak bulunmaktadır. Tapınak yapıları yanında kurban masası ve sunaklar da Urartu dinsel törenleri hakkında ipuçları vermektedir. Tapınağın doğusundaki açık avluda yer alan sunağın dışında, bir sunak da kuzeyde, avludan 3 m daha düşük seviyede yer almaktadır. Bu durum farklı kurban törenlerine işaret etmektedir (Erzen, 1968: 415).

İrmuşini Tapınağı'nın güneybatısında yer alan bazalt bir eşikten kısa bir koridora geçilir. Bu koridor tapınağın batısındaki magazinlerin önüne, buradan da sarayın çevresindeki uzun koridorlara bağlanmaktadır. Daha sonra saray bölümündeki fil ayaklı büyük salona ve bunun etrafındaki mekanlara açılmaktadır (Erzen, 1978: 10).

2.4. Saray

Çavuştepe Kalesi'nin batı ucunda yaklaşık 81 x 33 m büyüklüğünde bir alanı kaplayan saray bölümü bulunmaktadır. Yapı ve kullanılış amaçlarına göre çeşitli bölümlere ayrılmıştır. Merkezde ana salon yer almaktadır. Bu salonun altına, ana kaya içine biri iki ağızlı olan üç adet sarnıç odası oyulmuştur. Salonun çeşitli küçük buluntular ve takılar "harem" olarak nitelenebilecek bir takım özel odalara işaret etmektedir. Bu kısmın doğusunda bir mutfak bölümü bulunmaktadır. Burada bir ocak, su sitemi, ana kayaya oyulmuş yuvarlak bir tekne ve bu tekneyle bağlantılı bir atık su kanalı yer almaktadır. Bunun bir benzerini büyük salonun batı ucunda da görmek mümkündür. Büyük salonun batısındaki odalarda bulunan çeşitli küçük buluntular ve takılar "harem" olarak nitelendirilebilecek bir takım özel odalara işaret etmektedir (Şekil 6).
Sarayın kuzey ve güneyinde iki uzun koridor ve bu koridorlara açılan odalar yer almaktadır. Güneydeki koridor doğuda tapınak alanına kadar uzanmaktadır. Koridor döşemeleri altında

açığa çıkarılan atık su kanalları, harem bölümünde bulunan yuvarlak bir tekne ve buna ait su sistemi ile sarayın kuzeybatı ucundaki bir tuvalet yapısı Çavuştepe Kalesi'nin ilgi çekici parçalarıdır (Erzen, 1968: 416).

3. Sonuç

Taşınmaz kültür mirası içerisinde özel bir yere sahip olan Çavuştepe Kalesi, Urartu Krallığı'nın zirve noktasında, Urartu tahtında oturan, II. Sarduri tarafından inşa edilmiştir. Surlarıyla birlikte birçok mekanın görülebileceği yapıları barındırıyor olması nedinyel turizm açısından önemli bir yere sahiptir. Bu özelliğiyle yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. İkinci dönem kazıları, ortaya çıkarılmış olan sur ve mekanları ayağa kaldırma işlemlerini içermektedir (Şekil 7). Bu tür çalışmalar turizm potansiyelinin gelişmesine olumlu katkılar sağlayacak türdendir.

Son yıllarda turizm potansiyeli açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Çavuştepe Kalesi'nde yapılan koruma ve onarım çalışmalarının hız kazanması ve uzun süreli arkeolojik kazılar, kaleye olan ilgiyi daha da arttırmıştır. Çavuştepe Kalesi, Urartu mimarisinin en iyi izlenebildiği mimari öğeleri barındırmaktadır. Bu mimari öğelerin bir bölümü, yapılan bilimsel çalışmalar sayesinde aslına uygun şekilde yeniden ayağa kaldırma çalışmaları ile ziyaretçilerin ilgisine sunulmuştur. Bu çalışmaların önümüzdeki yıllar içerisinde de devam etmesi ziyaretçi sayılarının artmasına büyük katkı sağlayacaktır. Kale, taşınmaz kültür mirası olarak turizm seyahat acentelerinin de uğrak yeri haline gelmiştir. Önümüzdeki yıllarda kalede yapılacak çevre düzenlemesi ve mimari yapıların ayağa kaldırılması gibi çalışmalar turizm için dikkat çekici olacaktır. Söz konusu çalışmalar kapsamında travers yolların yapılması ve kalede yer alan mimari öğeler için tanıtıcı levhaların hazırlanması bu alanı daha cazip bir merkez haline getirecektir.

Kalede uzun yıllar çalışan ve hala kalenin fahri bekçisi olan Mehmet KUŞMAN ile yapılan görüşmelerde yaz ayı boyunca her gün ortalama iki yolcu otobüsü ziyaretçinin geldiğini belirtmiştir (Şekil 8). Ayrıca bürokratların da yoğun ilgisini çekmiş ve ziyaretlerine ev sahipliği yapmıştır. Ulusal ve uluslararası basın yayın organlarına da oldukça fazla konu olan kale, Urartu arkeolojisinin markası haline gelmiştir. Bu markalaşma sayesinde taşınmaz kültür miraslarımızdan biri olan Çavuştepe Kalesi, Van turizmine önemli katkılar sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Çavuşoğlu, R., Gökçe, B., Uslu, E. (2016). Van/Çavuştepe Kalesi'ndeki Arkeolojik Kazılar: 2014 Yılı. *37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 11-15 Mayıs 2015, Erzurum, cilt 1, s. 357-378.

Çavuşoğlu, R., Biber, H., Kılıç, S. ve Yılmaz, H. (2018). Van Çavuştepe Kalesi 2015-2016 Yılı Çalışmaları. *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 22-26 Mayıs, 2017 Bursa, cilt 3, s. 188-206.

Çavuşoğlu, R., Biber, H., Kılıç, S. ve Yılmaz, H. (2019). Van Çavuştepe Kalesi ve Nekropolü 2017 Yılı Çalışmaları. *40. Kazı Sonuçları Toplant*ısı, 07-11 Mayıs 2018 Çanakkale, cilt 3, s. 275-296.

Erzen, A. (1968). Van Bölgesi Çavuştepe Kazısı, *TTK Belleten,* XXXII/127, Ankara, s. 412-418.

Erzen, A. (1978). *Çavuştepe I: MÖ. 7-6. Yüzyıl Urartu Mimarlık Anıtları ve Ortaçağ Nekropolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Payne, M.R. (2006). *Urartu Çiviyazılı Belgeler Kataloğu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Salvini, M. (2006). *Urartu Tarihi ve Kültürü*, (Çev. Aksoy, B.), İstanbul.

Salvin, M. (2011). Urartu Tarihine Genel Bir Bakış/An Overview of Urartian History *Urartu Doğu'da Değişim: Transformation in the East*, (Yay. Haz. Haz: K. Köroğlu - E. Konyar), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 74-101.

Sevin, M. (2014). Çavuştepe Aşağı ve Yukarı Kale Kapıları: Urartu Mimarlığında Sıra Dışı Uygulamalar, *Armizzi: Engin Özgen'e Armağan-Studies Honour of Engin Özgen*, Ankara.

Tarhan, T. (2004). Uç Kale: Çavuştepe-Sardurihinili'nin Gizemli Yapısı: Kral Kültü Tapınağı, *6. Uluslararası Anadolu Demir Çağları Sempozyumu/The Sixth International Anatolian Iron Ages Symposium (16-19 Ağustos 2004)*, Eskişehir.

Şekil 1: Çavuştepe Kalesi'nin Havadan Görünümü.

Şekil 2: Çavuştepe Yukarı Kale Kuzeyden Görünümü.

Şekil 3: Uçkale ve Doğusundaki Mimari Yapılar

Şekil 4: Depo Binalarının Kuzeyden Görünümü

Şekil 5: İrmuşini Tapınağının Görünümü

Şekil 6: Saray Bölümünün Havadan Görünümü

Şekil 7: Çavuştepe Kalesi'nin Yeniden Ayağa Kaldırma Çalışması

Şekil 8: Çavuştepe Kalesi Turist Ziyareti